

TA'LIMDA TIL O'RGATISHDA INNOVATSION TUSHUNCHANING IFODALANISHI

Ma'murova Farangiz Ne'matovna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta'lim jarayonida innovatsiyalardan foydalanishning mazmuni, ahamiyati va samaradorligi yoritilgan. Avvalo, "innovatsiya" tushunchasining mazmuni, mohiyati va "novatsiya" bilan farqli jihatlari izohlanadi. Shuningdek, innovatsion ta'lim jarayonida qo'llaniladigan metodlar va texnologiyalarning o'quvchilarda ijodkorlik, mustaqil fikrlash, hamkorlik va muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni ko'rsatib beriladi. Loyihaga asoslangan ta'lim (Project-Based Learning), aralash ta'lim (Blended Learning) hamda EdTech kabi zamonaviy yondashuvlar misol tariqasida tahlil qilinadi. Maqolada ta'lim tizimini insonparvarlashtirish, demokratlashtirish, ilg'or metodlardan foydalanish orqali yuqori samaradorlikka erishish yo'llari yoritilgan.*

KIRISH

Bugungi globalashuv va axborot texnologiyalari davrida ta'lim tizimida innovatsiyalarni qo'llash ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Chet tillarini o'qitish samaradorligini oshirishda o'quvchilarning yoshi, qiziqishi, psixo-fiziologik imkoniyatlari hisobga olingan holda yangi metod va texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. "Innovatsiya" tushunchasi yangilik kiritish, tizimni tubdan o'zgartirishga xizmat qiladigan faoliyat sifatida talqin etiladi.

Ta'limda innovatsiyalar o'quv jarayonining mazmuni, metodlari, texnologiyasi, tashkil etish shakli va boshqaruv tizimiga yangicha yondashuvlarni olib kiradi. Mazkur maqolada innovatsion ta'limning nazariy asoslari, uning o'ziga xos xususiyatlari hamda ta'lim sifatini oshirishdagi roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, novatsiya, ta'lim tizimi, innovatsion ta'lim, loyihaga asoslangan ta'lim, aralash ta'lim, EdTech, pedagogik texnologiyalar, samaradorlik.

Dunyoda chet tillarini o'qitish samaradorligini oshirish borasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqot yo'nalishlari o'rganilayotgan tilning badiiy merosi, umumbashariy qadriyatlari, shaxslararo muloqot madaniyati, an'alariga alohida e'tibor qaratilgan.

Ta'lim oluvchilarning yoshi, qiziqishlari, intilishlari, psixo-fiziologik imkoniyatlari inobatga olingan zamonaviy pedagogik yondashuvlar, ilg'or metodlar va elektron dasturiy mahsulotlar tuzilmasiga oid ilmiy ishlanmalardagi o'qitish mazmunining asosini turli xalqlar badiiy merosidan maqsadli foydalanish tendensiyasi tashkil etmoqda.

Lug'aviy jihatdan "innovatsiya" tushunchasi ingliz tilidan tarjima qilinganda ("innovation") "yangilik kiritish" degan ma'noni anglatadi. "Innovatsiya" tushunchasi mazmunan aniq holatni ifodalaydi. "O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi"da

ko'rsatilishicha, innovatsiya quyidagicha mazmun va tushunchalarga ega: "Innovatsiya (ingl. "innovations" – kiritilgan yangilik, ixtiro) – 1) texnika va texnologiya avlodlarini almashtirishni ta'minlash uchun iqtisodiyotga sarflangan mablag'lar; 2) ilmiy-texnika yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqarish va mehnatni tashkil etish kabi sohalaridagi yangiliklar, va ularning turli sohalar va faoliyat doiralarida qo'llanishi".

Muxtasar aytganda innovatsiya – muayyan tizimning ichki tuzilishini o'zgartirishga qaratilgan faoliyatdir.

Ta'limdagi innovatsiyalar nima?

Innovatsiya - bu biz har qanday imkoniyatda qo'llashni yaxshi ko'radigan so'zlardan biridir. Innovatsiya-bu o'zgarishlar qilish yoki yangi natijalar olishdir. Innovatsiyalarni amalga oshirish uchun siz ixtiro qilishingiz shart emas. Innovatsiyalarning asosi ijodkorlik va moslashuvchanlikdir.

O'qituvchilar sifatida biz ta'limdagi innovatsiyalardan o'quvchilarning natijalarini sof akademik nuqtai nazardan yaxshilash, shuningdek, o'quvchilar hayotda muvaffaqiyat qozonishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirish uchun foydalanishimiz mumkin. Shuningdek, biz talabalarga qo'shimcha ish vaqtida qulay bo'lishi uchun zarur bo'lgan texnologiyalarni joriy qilishimiz mumkin.

Ta'limdagi innovatsiyalarga qanday misollar bor?

Biz allaqachon tushuna boshlaganimizdek, ta'limdagi innovatsiyalar ko'p shakllarda bo'lishi mumkin. Shuni yodda tutingki, bu nafaqat o'quv jarayoniga yangi texnologiyalarni kiritish. Bu ma'lum bir loyiha yoki mavzu uchun o'qitishning yangi usuli bo'lishi mumkin.

Loyihaga asoslangan ta'lim (Project-Based Learning) - talabalarga haqiqiy muammoni aniqlashga va buning uchun yechim ishlab chiqishga yordam beradi. PBL modulini o'quvchilar o'zlarining ijodiy fikrlashlarini mashq qilishlari, muammolarni hal qilishlari va boshqa talabalar bilan hamkorlik qilishlari mumkin bo'lgan kattaroq darsning bir qismi sifatida amalga oshiring.

Aralash ta'lim (Blended Learning)-aralash ta'lim onlayn ta'limni an'anaviy sinf ta'limi bilan birlashtiradi.

Talabalar onlayn vositalar bilan qulay bo'lishlari va o'rganishga hissa qo'shish uchun internetdan foydalanishlari kerak.

O'qitishning aralash yondashuvi talabalarga o'zlarining professional hayotlarida ko'p tayanadigan vositalardan qanday qilib eng yaxshi foydalanishni o'rganish imkoniyatini beradi.

EdTech - ta'lim texnologiyasi (edtech) odatda ta'limni yaxshilash uchun ishlab chiqilgan har qanday dasturiy ta'minot, dastur yoki xizmatni anglatadi. Biz juda chuqurroq texnologiyaga kirib ketmasligimiz uchun ehtiyot bo'lishimiz kerak, ammo sinfdagi innovatsion texnologiyalar ko'pincha ta'limdan tashqari innovatsiyalarni aks ettiradi.

Shunday qilib, o'quvchilar sinfda texnologiya bilan qanchalik ko'p tanishsalar, ular ish joyidagi texnologiyalar bilan o'zaro aloqada bo'lishga shunchalik yaxshi tayyorlanadilar.

Innovatsion ta'lim (ingl. "innovation" – yangilik kiritish, ixtiro) – ta'lim oluvchida yangi g'oya, me'yor, qoidalarni yaratish, o'zga shaxslar tomonidan yaratilgan ilg'or g'oyalar, me'yor, qoidalarni tabiiy qabul qilishga oid sifatlar, malakalarni shakllantirish imkoniyatini yaratadigan ta'lim.

Innovatsion ta'lim jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar innovatsion ta'lim texnologiyalari yoki ta'lim innovatsiyalari deb nomlanadi. Ta'lim innovatsiyalari "innovatsion ta'lim" deb ham nomlanadi. "Innovatsion ta'lim" tushunchasi birinchi bor 1979 yilda "Rim klubi" da qo'llanilgan.

Ta'lim innovatsiyalari – ta'lim sohasi yoki o'quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondoshuv asosida yechish maqsadida qo'llanilib, avvalgidan

ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalardir. Ta'lim tizimi innovatsiya o'zgartirish bilanbevosita bog'liq. Bunday o'zgartirishlar ta'lim tizimining:

- maqsadiga, mazmuniga, metod, texnologiyasiga, tashkil etishshakli va boshqaruv tizimiga;

- pedagogik faoliyatdagi o'ziga xoslik va o'quv-bilish jarayoninitashkil etishga;
- ta'lim darajalarini nazorat qilish va baholash tizimiga;
- o'quv-metodik ta'minotiga;
- tarbiyaviy ishlar tizimiga;
- o'quv reja va o'quv dasturlariga;
- o'quvchi va o'qituvchi faoliyatiga bog'liq.

Ta'lim tizimida yoki o'quv faoliyatida innovatsiyalarni qo'llashda sarflangan mablag' va kuchdan imkon qadar eng yuqori natijani olish maqsadi ko'zlanadi. Innovatsiyalarning har qanday yangilikdan farqi shundaki, u boshqarish va nazorat qilishga imkon beradigan o'zgaruvchan mexanizmga ega bo'lishi zarur.

Barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'limda ham "novatsiya", "innovatsiya" hamda ularning mohiyatini ifodalovchi faoliyat to'g'risida so'z yuritiladi.

Agar faoliyat qisqa muddatli, yaxlit tizim xususiyatiga ega bo'lib, faqatgina tizimdagi ayrim elementlarni o'zgartirishga xizmat qilsa u novatsiya (yangilanish) deb yuritiladi. Bordi-yu, faoliyat ma'lum konseptual yondoshuv asosida amalga oshirilib, uning natijasi muayyan tizimning rivojlanishiga yoki uni tubdan o'zgartirishga xizmat qilsa, u innovatsiya (yangilik kiritish) deb yuritiladi.

Ilmiy adabiyotlarda "novatsiya" (yangilanish, yangilik) hamda "innovatsiya" (yangilik kiritish) tushunchalarining bir-biridan farqlanishiga alohida e'tibor qaratiladi.

Misol uchun, V.I. Zagvyazinskiyning e'tirof etishicha, "yangi", "yangilik" tushunchasi nafaqat muayyan g'oyani, balki hali amaliyotda foydalanilmagan yondoshuv, metod hamda texnologiyalarni ifodalaydi.

Ammo bunda jarayon elementlari yaxlit yoki alohida olingan elementlaran iborat bo'lib, o'zgarib turuvchi sharoit va vaziyatda ta'lim va tarbiya vazifalarini samarali hal etish g'oyalarini o'zida aks ettiradi.

Innovatsiyalar ikki yo'nalishda paydo bo'ladi: 1) ta'limning bugungi kun talablariga mos maqsadi, asosiy yondashuv va tamoyillarini belgilash; 2) bevosita ta'lim-tarbiya jarayonini (dars strukturasi komponentlarini) takomillashtirish. Birinchi yo'nalishdagi innovatsiyalar qonunlarda o'z ifodasini topadi.

Bu borada O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", Prezident qarorlari va boshqa hujjatlar asos vazifasini o'taydi.

Ayniqsa, ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish, demokratlashtirish, ta'lim olayotganlarni va tarbiyalanayotganlarni ta'lim subyektlariga aylantirish kabi asosiy tamoyillar ikkinchi yo'nalishda zamon talabiga javob beruvchi innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish uchun asos sanaladi.

Xulosa

Ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar va metodlardan foydalanish zamon talabi bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Innovatsion ta'lim texnologiyalari o'quv jarayonini faollashtiradi, o'quvchi shaxsini ta'limning markaziga qo'yadi hamda ularni hayotiy muammolarni hal qilishga tayyorlaydi.

"Novatsiya" va "innovatsiya" tushunchalarining farqlanishi, ularning ta'lim tizimidagi ahamiyatini anglash o'qituvchilar va tadqiqotchilarga zamonaviy pedagogik yondashuvlarni samarali qo'llash imkonini beradi.

Shuningdek, loyihaga asoslangan ta'lim, aralash ta'lim hamda EdTech kabi yondashuvlar ta'lim sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Umuman olganda, innovatsiyalarni ta'limga keng tatbiq etish o'quvchilarning nafaqat akademik bilimlarini, balki ularning kelajak hayotda muvaffaqiyat qozonishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022- yil 28- yanvarda qabul qilingan "2022-2026 -yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3775-sonli Qarori. <https://lex.uz/>

3. Avliyoqulov N.X., Musayeva N.N. Pedagogik texnologiya.- T.: «Tafakkur bo'stoni», 2012. -97-b

4. Bronislaw Malinowski, The group and the individual in Functional analysis. American Journal of Sociology. 1939.

5. C. Franke. Plying frames can be dangerous. Some reflections on methodology in cognitive anthropology. In R. Caisson (Ed.) Language, culture and cognition. New York: Macmillan

6. Chastain, K. (1988). Developing Second Language Skills. Theory and Practice. Orlando , Florida : Harcourt Brace Janovick Publishers